

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar
Number: 1, p. 43-49, Autumn 2017

DUYGU VE ISTIRAPLARINI PANDOMİMLERİNE YANSITAN YAZAR: GULAMHÜSEYN SAİDİ *THE SILENT PROTESTS OF THE WRITER AGAINST THE REGIME - PANTONIMES: GULAMHUSYN SAIDI*

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
22.07.2017

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
20.10.2017

Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi

Doç. Dr. Pervane Memmedli
(Memmedova)
Azerbaycan Milli İlimler
Akademisi / Bakü
mamedli_ph@yahoo.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-0297-7638>

Öz

Gulamhüseyn Saidi, Tebriz'de doğan ve hayatının son yıllarını Paris'te geçiren yetenekli Azerbaycanlı yazardır. Dünyanın pek çok yerinde tanınmıştır. Çok yönlü bir yaratıcılığa sahip olan Gulamhüseyn Saidi, oyun yazarı, denemeci, romancı, yazar, etnograf ve çevirmen olarak zengin bir yaratıcılık mirası ortaya koymuştur. Saidi'nin yazıları ve eserleri ile G. Markes, Kafka, Samuel Beckett ve Guy de Maupassant'ın yazıları ve eserleri arasında pek çok benzerlik vardır. Saidi, Güney Azerbaycan'da ve İran'da mistik gerçekçilik okulunun kurucusu sayılmaktadır. Onun eserleri yaşadığı ülkenin sınırlarını aşmış ve büyük bir ün kazanmıştır. Yazdığı senaryo üzerine çekilmiş "Öküz Filmi", Berlin Film Festivalinde birincilik ödülü almıştır. 1982 yılında Fransanın başkenti Paris'te yaşayan Gulamhüseyn Saidi'nin yazdığı senaryolar üzerine bu ülkede gösteriler yapılmış, film çekilmiştir.

Saidi yazmaya çok genç yaşta başladığı gibi kalemini edebi türlerin birçok alanında da sınavdan geçirmiştir. Bu eserler fanatizm, cehalet, korku ve felaket buhranına düşmüş insanların durumunu tarif etmektedir. Onun eserlerinde markessayağı yarı efsane, yarı canlı varlıkların insanlarlarla iletişimi, Maupassant'ın hikayelerinde rastlanan iğnelemek, insanın en çıkılmaz durumlarda durgunluk, kafkasayağı "Dönüşümler", ehli havalıların (şizofren hastaların) dünyaya özel bakışları vs. fazladır. Onlar sadece kaderin hükmüne teslim olarak yaşamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Gulamhüseyn Saidi, Etnograf, Edebiyat

Abstract

Gulamhüseyn Saidi - talented Azerbaijani writer, who was born in Tabriz and spent the last years of his life in Paris, all for 50 years of life, was able to mark his signature in the world literature. Gholamhossein Saidi, having a multifaceted creativity, left a rich creative legacy as a playwright, essayist, novelist, writer, ethnographer, and translator. Saidi's writings and works of G. Markes, Kafka, Samuel Beckett and Guy de Maupassant have many similarities between them.

Gulamhüseyn Saidi, who has a global creativity, has made a rich and varied heritage as a writer and as a translator. Gulamhüseyn Saidi is the founder of mystical realism school in South Azerbaijan and Iran. His works have got over the borders of the country he lived and earned wide reputation. The movie "Ox", shot on the screenplay, received the first prize at the Berlin Film Festival. In 1982, the screenplays made by Gulamhüseyn Saidi who lives in Paris, in the capital of France were made in this country and the film was shot

Saidi started at a very young age to write. In many areas of Kalem literary genres, poetry has passed the examination, especially in the form of novels, plays and stories, and also in the field of translation.

These works describe the situation of people who have fallen into fanaticism, panache, fear and disaster. In his works, the markessay semi-legend, the communication of the half-living beings with the people, the stinging in the stories of Mopassant, the stagnation in the most inconceivable situations, the "transformations" of the cafés - the special views of the world of schizophrenics. They live only by surrendering to fate.

Keywords: Gholamhossein Saidi, Ethnographer, Literature

GİRİŞ

Tebriz’de 13 Ocak 1936 tarihinde doğan Gulamhüseyn Saidi, Azerbaycan Türklerinden olup yine bu şehirde orta okulu okuduğu gibi orta okul yıllarında sosyal faaliyetlerde bulunmuş, yazdıklarını yayın kuruluşlarında etkin bir şekilde yayımlatmaya başlamıştır. Yirmi yaşında Tebriz Üniversitesi Tıp Fakültesine girmiştir. Tebriz Üniversitesi’nde eğitim alırken, dönemin bir grup ilerici aydını dahil Samet Behrengi, Behrûz Dehkâni, Meftun Eminî, Kazım Saadetî gibi şahsiyetler ile yakın dostluk kurmuştur. O, yapılan tüm gösterilerde, öğrenci hareketlerine aktif olarak katılmış hatta bazılarının yönetiminde de bulunmuştur.

İran’da 1951 yılında başlayan demokratik hareket ile siyasi etkinliğe de katılan Saidi, kısa süre içerisinde yakalanıp birkaç ay tutuklu kalmıştır. Tebriz Üniversitesini 1961 yılında bitirmiş ve psikoloji dalına yönelmiştir. Bir süre sonra askerlik görevini yerine getirmek üzere Tahran’a gönderildiği gibi bu sırada askerlik hayatı ile ilgili üç kısa hikaye kaleme almış ancak bu hikayeler, ölümünden sonra “Kilk” adlı dergide yayımlanmıştır.

Yetenekli bir yazar olan Azerbaycanlı Gulamhüseyn Saidi, ömrünün son yıllarını Paris’te geçirmiştir. Elli yıl yaşamış olmasına rağmen Dünya Edebiyatı’na damga vurmuştur.

Ömür boyu sinesinde derin bir üzüntü taşıyan Saidi’ye göre “Bütün Azerbaycan Türkleri (Güney Azerbaycan) doğdukları günden itibaren ana dillerinden yoksun idiler...” Azerbaycan Türklerinin konuşmaları, Saidi tarafından bir tür pandomime benzetildiği gibi bu durum ne yazık ki bugün de devam etmektedir. Saidi, Farsça yazmaya mahkum olsa da, hem sanat eserlerinde hem de gazetelerde yayımlanan yazılarında daima bu konuya değinmiştir.

Çokyönlü bir yazar kimliği bulunan Gulamhüseyn Saidi, dramaturg, senaryocu, etnograf ve tercüman olarak zengin bir kültürel miras bırakmıştır. Saidi, Güney Azerbaycan’da ve İran’da mistik gerçekçilik okulunun kurucusu sayılmaktadır. Onun eserlerinin ünü yaşadığı ülkenin sınırlarını aşmış ve geniş bir alanda şöhret kazanmıştır. Yazdığı senaryo üzerine çekilmiş “Öküz Filmi” Berlin Film Festivalinde birincilik ödülü almıştır. Yine 1982 yılında Fransa’nın başkenti Paris’te yaşayan Saidi’nin yazdığı senaryolar üzerine bu ülkede gösteriler yapıldığı gibi film de çekilmiştir. Gulamhüseyn Saidi’nin “Beyelde Yas” adlı hikayeler silsilesi, “Korku” hikayeler dergisi, “Ben, Keçel ve Keykavus” hikayesi yetmişlerde Rusçaya tercüme edilmiştir.

Edebi, Felsefi ve Siyasi Fikir Adamlarının Toplantı Merkezi “Dilgüşe”

Saidi, Tahran’da yaşadığı yıllarda “Dilgüşe” adlı bir tıp merkezi açmıştır. Bu merkezi hastaları tedavi etmek için açmasına rağmen tedavi merkezinden çok Tahran’ın edebi, felsefi ve siyasi alandaki fikir adamlarının toplantı merkezi haline getirmiştir. Saidi’nin arkadaşları ve misafirleri kısa süre içerisinde bu merkezin daimi sakinleri olmuştur. Bu merkeze, Tahran’ın şair ve yazarlarından başka Saidi’nin Tebriz’den arkadaşları da gelip kalmıştır. Saidi, o yıllarda dönemin ünlü edebi ve kültür dergileri ile de işbirliğine başlamıştır. Ayrıca İran’ın seçkin edebi simalarından şair Ahmet Şamlu, büyük yazar Celal Al-Ahmed, Maarif Bakanlığı da yapan Doktor Perviz Hanleri ile Rıza Beraheni ve digger önde gelenlerle tanışıp dostluk kurmuştur.

Yazın hayatına çok genç yaşlarda başlayan Saidi, kaleminden edebi türlerin birçok alanında oynattığı gibi şiirden sefernameye kadar, özellikle de roman, piyes ve hikaye türünde yazıp, ayrıca tercüme alanında da eser vermiştir.

Gulamhüseyn Saidi’nin yaratıcılığını üç merhaleye ayırmak mümkündür. İlk dönem 1960 ile 1973 yılları arasını, ikinci dönem 1974 ile 1981 yılları arasını, üçüncü dönemi ise 1981 ile 1985 yılları arasını kapsamaktadır. Diğer taraftan Saidi’nin yaratıcılığının en verimli dönemi 1965 ile 1975 yılları arasına rastlamaktadır. Bu 10 yıl içerisinde 80 eser kaleme alan Saidi, aynı zamanda piyes, hikâye, pandomim ve roman yazıp, tercüme yapmıştır.

Araştırma ve Sosyal Araştırmalar Merkezindeki Faaliyetleri ve Eserleri

Gulamhüseyn Saidi, 1964 yılında İran’ın Araştırma ve Sosyal Araştırmalar Merkezinde, kendisine rehberlik yapan Calal Al-Ahmed ile birlikte faaliyette bulunmuştur. Bu çalışmalarla birlikte dönemin gazeteleri olan “Keyhan, İttılaat, Ayendekan, Azadi, Rehayi” başta olmak üzere bir çok gizli naşriyatla işbirliği yapmış ve onlar için makaleler yazmıştır. Bunların dışında “Alfabe” dergisini de yayınlamıştır. Bütün bunlar göönünde bulundurulduğu zaman çok ağır bir yükü üzerine almıştır.

Tahran Üniversitesi, Etnografik ve Antropolojik Araştırma Grubu ile işbirliği yaparken bunlarla birlikte farklı yerlere düzenlenen gezilere katılmıştır. Azerbaycan’ın birçok şehiri, uzak köyleri, İran’ın güney bölgelerini karış karış gezip dolaşmış, ayrıca yabancı ülkelere de gitmiştir. İran’ın uzak noktalarında bulunan insanların ağır bir yükümlülük altında ilkel dönemin yasaları ile hayatlarını

sürdürmelerine şahit olmuştur. Bu gezilerden edindiği izlenimleri, kaleme alacağı eserler için biraraya toplamıştır. Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerine yaptığı gezilerde etnografik olarak topladığı malzemelerle “Hiyav Veya Meşkin Şehir”, “İlhıcı” ve “Karadağ” adlı kitapları yazmıştır. Bu eserler, sanatsal özelliklere ek olarak Azerbaycan bölgeleri hakkında yazılmış önemli eserlerden sayılmaktadır. İran'ın güney eyaletleri, yani Fars körfezi çevresi gezilerinde, “Körfez Kenarında Hoş Bir Gölge”, “Basit Havaşınaslık”, “Ah Nale” adlı eserleri kaleme almıştır (Mecâbi, 2000: 43).

Gulamhüseyn Saidi ilk kalem tecrübesine hikaye ile başlasa da sonraları yazdığı piyesler ona büyük bir ün kazandırmış ve bu piyesler uzun yıllar ülkenin büyük şehirlerinin tiyatro salonlarının çoğunda sahneye konulmuştur. O'nun 1965-1975 yılları arasında yazdığı piyesler Tahran'ın ve diğer kentlerin tiyatro sahnelerinde oynanmış ve televizyon ekranlarında gösterilmiştir.

“Beyelde Yas” adı altında sekiz hikâyeden oluşan bir koleksiyon 1965 yılında yayımlanmıştır. Saidi, bu hikayelerdeki efsanevi ve mitolojik imgeleri edebiyata uyarlayarak hayatla bağdaştırmıştır. Bu edebiyatta yeni bir üslubun başlangıcını haber vermektedir. Eser yalnız okuyucuların değil, aynı zamanda İran'ın istihbarat organlarının, SAVAK emekdaşlarının dikkatini çekmiştir. Onları kitaptaki öykülerin yeni üslubundan ziyade konusu çok rahatsız etmiştir. Genç yazarın toplumdaki eksiklikleri tenkit etmesini devlet aleyhine yapılan propaganda olarak gösterip onu hapsedmişlerdir. Uzun süren işkenceli soruşturmalar sonuçsuz kalsa da, bu adaletsizliklerden Gulamhüseyn Saidi derinden sarsılmıştır.

İran'da 1979 yılında devrim zaferle sonuçlanınca Saidi bunu iyimserlikle karşılamış ve çok sevinmiştir. Bütün ömrünü devrimci mücadeleye sarf etmiş olan Saidi, halkın toplantı ve hareketleri ile öğrenci mitinglerinin taraftarı ve katılımcısı olmuştur. Fakat devrim sonrasında iyimser ruh hali uzun sürmemiştir. Saidi yeniden eski devrimci ve yeni hükümet yöneticilerine karşı muhalefet safında yer almıştır. Ayrıca Saidi, İran Yazarlar Birliğinin kurucularından biri olup bu alanda çok çalışmıştır. Devrimden kısa bir süre sonra muhalefet safında yer alan Saidi, 1982 yılının sonlarında ülkeyi terk ederek Fransa'ya gitmiştir. Paris'te iken Bedr Lenkerani adlı bir hanım ile evlenmiştir. O yıllarda “Otello Garip Memlekette”, “Nurlu Kalpler”, “Doktor Ekber” ve “Rönesans” senaryolarını yazmıştır. Yine bu yıllarda Dariyü Mehrcuyi ile birlikte “Molus-Korpus” senaryosunu da kaleme almıştır.

Paris'te bulunduğu sürede yeniden “Alfabes” dergisinin yayınına başlamış ve 4 yıl süreyle sadece bu derginin 7 sayısının baskısını yaptırabilmiştir.

Saidi, “İlhıcı” adlı eserini 1963 yılında yazdığı gibi eser edebiliğinden çok etnografik bir nitelik taşımaktadır. İlhıcı, Tebriz'e yakın köylerden birinin adıdır. Yazar kitabın farklı bölümlerinde bu köyün eski tarihi, kendine özgü gelenekleri, folkloru, çevredeki komşu köyleri ve tarihi yapıları hakkında geniş bilgiler vermektedir. Kitabın en uzun bölümü olan son bölümünde ise o köyle ilgili rivayetler ve orada yayılmış yerli oyunlar hakkında incelemelerde bulunmuştur. Kitabın kapağında elinde mum olan bir kadın resminin bulunması köy sakinlerinin dini ayinlere meyilli olmasına işarettir. Saidi'nin, kitapta yazdığı gibi köyün her köşesinde Ali muhabbetinden bir simge belirlemektedir. Yazar kendilerini ehlihak olarak adlandıran İlhıcı sakinlerine özgü olumlu hüsusiyetler hakkında yazmaktadır ki: “Onlar kimseye ya da bir gruba kin ve nefret duygusuyla yaklaşmazlardı. Aşk ve sevgi onların ayinlerinin zinetiydi. Kim onlara konuk olursa evlerinde ne varsa misafir için hazırlayıp gayretle hizmet ederlerdi” (Hüseyni, 2002: 67).

Onun diğer “Hiyav Veya Meşkin Şehir” adlı kitabında adı geçen köyün tarihine ve tanınmış kimliklerine yer verilmiştir. Kitabın özel bölümlerinde meşrutiyet taraftarlarından İmamverdi Meskini gibi Çarlık Rusyası ile pek çok savaş ve barış tartışmalarına konu olan Şahseven iline geniş yer ayrılmıştır. Son konu yazarın “Top” adlı romanının ana hattını oluşturmuştur.

Kitaba, Saidi'nin siyasi, sosyal ve eleştirel bakışı da yansımıştır. Yazar, tarihi yerleri, güzel doğası ve zengin doğal kaynakları ile turistleri çeken, Azerbaycan'ın efsanevi dağı Savala'nın eteğinde bulunan bu muntıkaya merkezi devletin ihmalkar yaklaşımını keskin bir şekilde eleştirdiği gibi nüfusun aç ve sefalet içinde yaşamasına acımaktadır.

Gulamhüseyn Saidi'nin Azerbaycan ile bağlantılı başka monografileri de vardır. “Karadağ” adlı eserde Azerbaycan'ın büyük istasyonu olan Karadağ hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bu monografinin bir kısmı 1972 yılında “Keleyber”, “Merend”, “Ahar”, “Hoy”, “Urmıye” ve “Peyke-cavanan” adlı dergilerde yayımlanmıştır (Ziheq, 2012: 25).

Halk edebiyatından beslenen Saidi, “Beyelde Yas” adlı eserini destan tarzında kaleme almıştır. Yazar ayrı ayrı hikayelerden oluşan bölümlerde köy halkının karşılaştığı çeşitli sorunlara ve yöneticilerin kendilerine kayıtsızlığını göstermeye çalışmıştır. Saidi, “Korku ve Sekseke” adlı eserinde bir yazar ve

psikolog olarak yarattığı imgelerin şahsında insanların ilişkilerine ait korku ve endişelerden bahsetmektedir.

“Dendil” adlı eserinde olaylar Marağa şehrinde cereyan etmektedir. Vatanın yabancılara aslında, iktidarda olanların eliyle satıldığını dile getirmektedir. Eserde açıklanan fahişe karakteri de dolayısı ile ülkenin bir tür sembolüdür. Bir Amerikalı yabancıya dekore sunulan kadın aslında yurdun işgalcilere teslim edilmesine bir işarettir. Saidi, tüm bunlarla vatana değer verilmez ise her gelen yabancıya ona fahişe gibi muamele edeceğini belirtmektedir.

Gulamhüseyn Saidi yine “Şehirde Bir Yabancı”, “Top” ve “Güler Yüzlü Tatar” adlı eserlerin de yazarıdır. Bunlardan başka onun “Ölüm Yeri”, “Sınıkçı” gibi başka eserleri de mevcuttur. Saidi’nin eserlerinin bir çoğunun 1995 yılından sonra dostlarının yardımı ile baskısı yapılmıştır. Son dönemlerde Saidi’nin Azerbaycan Türkçesi ile yazdığı “Kurtlar” adlı piyesi, “Yaşamak” dergisi tarafından Said Muğanlı’nın editörlüğünde Tebriz’de yayımlanmıştır.

Gulamhüseyn Saidi’nin tiyatro eserlerini araştıran Nurdan Kaban, yazarın eserlerinde sürrealizmi kullandığını belirtmektedir ki: “*Sâidi hissi ve zihni işlerinin tamamında, bilinçaltı ve rüyaların, hayallerin gücünden yararlanma anlamına gelen sürrealizm’i kullanır. Sürrealizm’e gerçeklerden kaçmak için başvurmaz, aksine hikâye ilerledikçe, günlük meselelerin yayıldığı konu üzerinde, tuhaf vesilelerle kendi kara mizahını ortaya koyar*” demektedir (Kaban, 2014:78).

Pandomim Eserleri: Rejime Karşı Büyük Protesto ve Sessiz İtiraz

Pandomim, Yunanca taklit etmek manasının geldiği gibi sahne sanatının bir çeşididir. Birçok doğu ülkelerinin tiyatrolarında eskiden beri yaygındır. Avrupa’da, antik Yunan ve Roma tiyatrosu ile bağlantılıdır. Genellikle mimik ve anlamlı eylemler yoluyla oluşturulur. Aynı zamanda vücudun mimik, jest, konuşma ahengi ile birlikte insanın zihinsel durumunun ve hislerinin ifade aracıdır. Gulamhüseyn Saidi’nin ondan fazla pandomim eseri vardır. Muteber eleştirmenlere göre Saidi’nin eserleri içerisinde en başarılı olanları pandomim türünde yazdıkları olup onun bu türü seçmesi tesadüf müydü yoksa zorunluluktan mı ileri gelerek doğmuştu sorusuna cevap vermek için pek çok konunun açılması gerektiği belirtilmektedir (Kaban, 2014: 75).

Saidi, Tebriz’de doğmuş, dil problemi ile ilk kez okula gittiğinde karşılaşmıştı. Okulda çocukluktan duyup konuştuğu dilde değil, anlamadığı bir dilde okumak zorundaydı. Bu durum 6-7 yaşındaki çocuklar için işkenceye dönüşmekteydi. Bununla ilgili çektiği ızdırıp uzun yıllar onu terk etmedi. Sonraları o yıllarla ilgili anılarında bu durumu: “*Her gün mektebe getmek azap ve işkence olurdu. Sanki çocuğu her gün sakinleri Yecüc Mecüc dilinde konuşan bir adaya tahvil verirdin. Ve bu garip sakinlerin dilini başa düşmemek, töhmetle yanaşı büyük hıfvet ve mahcubiyete neden olurdu. Ana dilinde konuşmak ise söğüt çubuğu ile küçücük ellerin ortasına dövmek gibi cezalarla sonuçlanıyordu. Kuşkusuz böyle işkencelerden uzak kalan Fars öğrenciler tatil günlerinden daha fazla ders ve okuldan haz alırdılar. Böylece, Azerbaycan balalarına okul, ilim ve eğitim ocağından daha çok zor gücüne yabancı dil öğrenmek muntakası idi...*” şeklinde dile getirmektedir (Saidi,1965: 17).

Yine anılarında “*Elece de cemaat gazetleri, şehrin duvarlarındaki ilanları okuyup anlamak için kapı kapı yürüyüp tercüman bulmalıydı. Özellikle, sinema salonlarında kalabalık oluyordu. Abartmadan söylersek, Tebriz’in sinema salonlarında çevirmenlerin sesi sinemanın sesinden yüksek olurdu. Yalnızca sessiz animasyon geden zaman hamı oruc tutmuş gibi oturub bakırdılar...*” demektedir (Saidi, 1965: 18). Bu sessiz filmi izleyenlerin arasında genç Gulamhüseyn de olup filmde yaşananları çevirisiz, sözsüz anlamının lezzetini hemşehrileri gibi o da yaşardı.

Görüldüğü gibi onun pandomim türüne başvurusu tesadüfi değildir. Saidi, şah rejiminin Azerbaycan diline uyguladığı baskı sonucu mensup olduğu milletin yaşadığı acıları pandomim aracılığıyla vermeye çalışmıştır. Saidi, Azerbaycanlı idi ve ona göre bütün Azeriler (Güney Azerbaycan) doğduğu günden dilsiz idiler... Dolayısıyla da Azerbaycan aydınları edebi eserlerini ana dilinde yazmayı bilmiyorlardı. Nüfusunun çoğunluğu ana dilinden yoksun olan halkın konuşması bir türlü pandomim oyununa benzemektedir. Saidi, geldiği noktada ana dilinden yoksun olmasını tedavisi olmayan bir yara gibi tüm ömür boyu hissetmiştir. Yazdığı eserlerinde de, gazetede yayımlanan yazılarında da hep bu konuya değinmiştir.

Saidi, pandomimlerini de piyesleri gibi “Gövher Murad” imzası ile yayımlamıştır. İnan edebiyatında, Gövher Murad’ın anlam ve içeriği geniş olup Gövher Murad adı öyle ulaşılmaz amel ve arzularla bağlıdır ki, bütün insanlar tarih boyunca onun arayışında olmuş, fakat ona yetmek ve yetişmek saadeti çok az kişiye nasip olmuştur.

Saidi'nin yaratıcılığını inceleyen Cevat Mücabi, Saidi'nin her pandomimini isyanla dolu lanetlenmiş kabus, yaşantıları ile ilgili zihninde yansımış hayallerin, fantezilerin tasviri olarak değerlendirmektedir (Mücabi, 2000: 56).

Saidi'nin pandomimleri "Beyelde Yas", "Adsız ve Aydın Olmayan Korku", "Korku ve Sekseke" adları altında büyük bir sanatkarlıkla yazılan soyut hikayeler silsilesidir. Bu pandomimlerde, birey gerçek durumdan kurtulmak için çarpışmaktadır. Saidi, Güney Azerbaycan ve İran edebiyatında pandomim kurucusu olmaktan ziyade bu tür metot ve tarza ciddi bir şekilde emek verip çok önemli eserler yazan ilk yazardır. Pehlevi rejimi döneminde bu tür edebi yazılar en uygun yazı üslubu sayılırdı. Pandomim eserleri ile yazarın rejime karşı büyük protestosu ve sessiz bir itirazı vardı.

Ayrıca "Verzil Eliçomaklıları" adlı piyes Saidi'nin en ünlü eserlerindedir. Piyenin konusu basit olmakla birlikte derin ve düşündürücüdür. "*Verzil nüfusu Allah'ın kaza ve kaderine dahil tüm acı ve belaların gökten gelmesine inanırlar. Bu derd ve belanın da çaresini öyle göklerde ararlar. Onlar o kadar avamdırlar ki, bir grup vahşi kablaneları da kovmaktan acizdiler. Onlar silahtan istifade etmeyi bile beceremezler. Nüfusun her biri kendi yerinin ve ekininin fikrindedir. Gece sabaha kadar dua ederler ki, vahşi kablanelar ekin alanlarına hücum ederler. Kimse çevresini, kendi komşusunu düşünmez. Herkes sadece kendisi için uğraşır. Verzilliler beladan kurtulmanın çaresini yabancıya yüz tutmakta görürler. Onun verdiği maslahatı takip ettikten sonra bir tür 'yağmurdan çıkıp yağmura düşerler'. Vahşi kablanelardan kurtulsalar da, 'insan vahşetinden' tamahdan, aç gözlülükten kurtulamazlar.*" Yazar burada tüm dönemlerde küçük devletler için güncel bir soruna değinmektedir ki; vatanın kaderi vatandaşların kendi elinde olmayınca, onların başı belada olacaktır. Ecnebilere yardım istemekle, ülkeyi kurtarmak mümkün değildir. En iyi niyetle ülkeye gelen yabancıların imkan buldukları an ilk işi, vatani talan edip almak olacaktır. Gerekli hallerde kendileri ile aynı niyette olan başka ecnebilere birleşeceklerdir.

Batı yazarlarının eserlerindeki soyut tasvirleri; ister mekan, gerekse psikolojik, sosyal ve toplumsal açıdan kitle anlamamakta ve böyle eserler çoğu için yabancı olmaktadır. Bu eserlerde genellikle hayali yerler, bilinmeyen ya da mitolojik kahramanlar gizemli mağaralar ve kasırlardan söz edilmektedir ki bu da halk için fark edilmemektedir. Fakat "Verzil Eliçomaklıları" piyesinde hiçbir tanınmamış güç, hiçbir belirsiz zaman ve mekan söz konusu değildir. Eser basit dilde, tanıdık gerçekleri temsil etmektedir. Hatta vahşi kablaneların köye saldırısı da doğaldır. Çünkü Verzil kasabası dağların eteğinde yer alır ve bu mekan onların saklandığı yerdir.

Saidi'nin bu piyesinde de başka eserlerinde olduğu gibi kahramanlar sıradan insanlardır. Hepsi İran veya dünyanın başka ülkelerinin köylerinde yaşamaktadırlar. İşte bu yüzden de Saidi'nin eserlerinin okuyucusu fazladır. Eser İran'ın şehirlerinin çoğunda sahneye konulmuştur. İran'ın büyük yazarlarından Calal Al-Ahmed bu eserle tanıştıktan sonra "*Kalem sanatı aleminde abani bağışlamak olsaydı, ben kendi abamı çıkarıp Saidi'nin omzuna salardım*" demiştir (Memmedli, 2015: 185).

"Verzil Eliçomaklıları" adlı piyesi şöhret kazandıktan sonra yönetmen Cafer Vali film bir çekmiş; aradan geçen kısa bir zamandan sonra İran'ın ünlü yönetmeni Dariyüş Mehrcuyi, Saidi'nin "Beyelde Yas" adlı hikayeler serisinden "Öküz" adlı bir filmi ekrana taşımıştır. Bu film bugün de İran'ın sinema sanatında özel bir yer tutmaktadır. Sinema eleştirmenlerinin çoğu bu görüşte olup ülkenin sinema sanatının üslubunun değişiminde hiçbir hareketli görüntü "Öküz" kadar etkileyici güce sahip olmamıştır. "Öküz Filminin" çekilmesinden sonra İran'ın sinema salonları sosyal, siyasi içerik arz etmiştir. Genel olarak, Gulamhüseyn Saidi'nin eserleri ülkenin edebi ve medeni ortamında bir devrime yol açmıştır. Eser aydınların görüşlerini derinden etkilemiştir ki, özellikle yönetmenler daha hafif ve sığ içerikli konuları kullanmak istememiştir.

Muteber edebiyatçılar onun "Beyelde Yas" adlı silsile hikayelerini sihirli realizmin parlak örneği olarak değerlendirmişlerdir. "*Çehov asla iyi bir roman kaydedemedi. O, kendi keskin anlayışı ile gözlemlediklerini zihninde saklamayı başaramıyordu. O, parçalanmış ruh ve canlarıyla o yere kadar saklamayı başarıyordu ki, sadece onlardan kısa öykü yaratsın. İşte bu nedenle o roman yazmayı başaramadı*" (Memmedli, 2015: 187). Sanki, Nabokov bu sözleri Çehov değil, Saidi hakkında yazmıştı. Gerçekten Saidi'nin romanları diğer daldaki yazdığı eserleri gibi başarılı kabul edilmiyordu. Saidi'yi yakından tanıyanların söylediğine göre o, aceleci ve sabırsız idi. Çalışırken eseri çabuk bitsin isterdi. İşte bu yüzden de sonradan romanlarının üzerinde çalışıp geliştirmeye sabrı yetmiyordu.

Mülakatlarından birinde, "*Gerçekten ben hala hayallerimin binde birini yazabilmemişim. O yüzden her zaman yaşamım dalgalı olmuştur. Ne kadar hayallerimi engellemek istiyorsam, yine de onlar zihnimi bir korkunç hayalet gibi meşgul ederler...*" demektedir.

Saidi, 49 yıl yaşadı. O, sanki önceden az yaşayacağını biliyordu, bu yüzden her zaman koşuyordu. Bu konuda dostu Fereccullah Sefa, “*Acele hep bana ağır darbe vurmıştır. Her işi başlarken istedim ki onu sık kurtarayım, ondan çabuk kurtulayım. Bir hamile kadın gibi doğurmaya telesmişem. İşte bu nedenle de ölü çocuk doğurmuş. Şimdi karara vardım ki, telesmeyim*” demektedir (Mecabi, 2000: 56).

G. Markes, F. Kafka, Guy de Maupassant ve Gulamhüseyn Saidi

Saidi'nin yazdıkları ile G. Markes, Kafka, Samuel Beckett ve Guy de Maupassant'ın yazdığı eserler arasında bir benzerlik vardır. Bu eserler fanatizm, cehalet, korku ve felaket buhranına düşmüş insanların durumunu tarif etmektedir. Onun eserlerinde markessayağı yarı efsane, yarı canlı varlıkların insanlarlarla iletişimi; Maupassant'ın hikayelerinde rastlanan içnelemek, insanın en çıkılmaz durumlarda durgunluk, kafkasayağı “Dönüşümler”, ehli havalıların (şizofren hastaların) dünyaya özel bakışları gibi durumlar fazladır. Onlar sadece kaderin hükmüne teslim olarak yaşarlar. Saidi'nin yaratıcılığını inceleyen doktor Gulamrıza Tebrizi, Saidi'yi başka yazarlardan ayıran en önemli hususlardan biri olarak onun toplumsal ve insanı değerlere hak vermesini öne sürmektedir. Bununla birlikte onun eleştirel, satirik üsluba dayalı yazılarının kitleleri harekete geçirdiğini ve uyandırdığını, kendi hakkı ve hukuku için mücadeleye çağırıldığını belirtmektedir (Hüseyni, 2002: 187).

Gulamhüseyn Saidi'nin eserlerinin çoğu Farsça olsa da onun yakın arkadaşı olan Dr. Fernud'un ifadesine göre, merhum yazar için Azerbaycan Türkçesinde yazmak daha rahattır. Dr. Fernud'a göre onun Azerbaycan dilinde kitapları ve çalışmaları olsa da, o dönemde Azerbaycan dilinde yazı ve neşre bağlı sorunlar olduğu için Saidi eserlerinin çoğunu Farsça yazmak zorunda kalmıştır (Hüseyni, 2002: 129).

Onun yedi romanından şimdiye kadar üçü yayımlanmıştır. Saidi, eserlerinde ağır sosyal eleştirilere yer verdiği için İran hükümetleri onun kitaplarının basımını engellemekte ve sansür uygulamaktaydı. Saidi, fikirlerinin sansürden geçmesinin önlenmesi için bazı kitaplarını yeni isimlerle bastırmaya çalışmaktaydı.

İran'da onun yazdığı senaryo bazında üç film çekildi. Bu üç film “Kav” (Boğa), “Özgele Huzurunda Sakinlik” ve “Miyne Dairesi” idi. İran İslam devriminden önce onun “Kav” adlı kitabı ve filmi aydınlar arasında derin iz bırakmıştır. Bu hareketli resim o kadar etkiye neden olmuştu ki, hatta sinemayı haram bilen ruhaniler bile ona bakıp beğenmişlerdir. Ayetullah Humeyni de “Kavi” beğenmiş ve onu İran sinema filmlerinin en güzel örneği olarak değerlendirmiştir.

“Leylak”, “Düğün”, “İntizar”, “Dünyanın En İyi Babası”, “Verzilli Çomakçılar”, “Meşrutiyet Devriminden Beş Piyas”, “Aydınlık Ev”, “Kaybeden Vay”, “Göz Göze Mukabil”, “Yazmanın Geleceği” ve “Biz Duymuyoruz” Saidi'nin tanınmış dram eserlerindedir.

Saidi'nin 70 kadar basılmış ve ayrıca henüz yayımlanmamış eserleri vardır. Çok iyi bir yaratıcılığa sahip olan Saidi'nin mirasına 17 roman ve hikayeler, 6 monografi ve mekaleler, 4 tercüme eseri, 3 senaryo editörlüğü ile yayımlanan 6 sayı “Elifba” dergisi, tiyatro, edebiyat, siyaset ve ulusal meseleler ile ilgili pekçok makalesi vardır.

Bu da ilginç ve düşündürücüdür ki, İran'ın tanınmış yazarı Kulşiri, Saidi'nin Gabriel Garcia Markes'den önce, mistik gerçekçilik tarzında yazan bir yazar olduğunu söylemiştir (Hüseyni, 2002: 87).

Fransa'da mülteci hayatı yaşayan Doktor Gulamhüseyn Saidi 23 Kasım 1985 tarihinde elli yaşında iken vefat etmiş, Parisin Per-Laşüz mezarlığına defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

- Gevher Murad, (Çev.) Mehmet Kanar, Külahlı Bey Külahsız Bey, İstanbul 1996.
 Hüseyni, Ruhullah (2002). “Neqd ve tehlile qozideye Gulamhüseyn Saidi”, Tehran.
 Kaban, Nurdan (2012). *Gulam Huseyn Saidinin Hayati, Tiyatro Eserleri, Dahhak İsimli Tiyatro Eserinin Çevirisi ve Tehlili*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
 Marziye Câferî, Sebki Gulam Huseyn Saidi, Erişim Tarihi: 25.08.2011, [http:// hafteh.ca/articles/culture/5045](http://hafteh.ca/articles/culture/5045).
 Mecâbî, Cevad (2000). *Şinahname-i Gulam Huseyn Saidi*, Tahran.
 Memmedli, Pervane (2015). Azerbaycanda Mistik Realizmin Banisi, Edebiyat Gazetesi. Bakü 12 Mayıs.
 Memmedli, Pervane (2015). Cenubi Azerbaycan: Edebi Şahsiyetler, Portretler. 1. Bölüm Bakü. Sabah.
 Saidi, Gulamhüseyn (1377). (Gevher Murad), Dahhâk, Tahran.
 Saidi, Gulamhüseyn (1965). Ot Kökü Üste Biter. *Alfabe Dergisi*, Sayı: 2, Tehran.
 Saidi, Gulamhüseyn (2015). Sonsuz Sefer. (Öyküler Topplusu). Bakü.
 Saidi, Gulamhüseyn (1354). “Xiyav-Xiyov-Mişginşehr”, Tehran.
 Tâtârhendân (Gülen Tatar), Tehran 1974.

“Yaşmaq” Dergisi (2007). Tehran. Sayı: 9.
Zihg, Ali Rıza (2012), Mahnâme Maral, Sayı: 25, Tahran

